

13th Seminar of the Liber Architecture Group (LAG)¹

Gent, 20-21 maart 2006 • Utrecht, 22-26 maart 2006

Het tweejaarlijkse seminarie van de LIBER Architecture Group werd ingericht in samenwerking met de Universiteitsbibliotheken van Gent en Utrecht. Hoofdbibliothecaris van de Ugent, Sylvia Van Peteghem, organiseerde de tweedaagse pre-seminar tour *Inviting Libraries, Inviting Buildings*. Het seminarie *Changing Needs, Changing Libraries* had plaats in de nieuwe universiteitsbibliotheek van Utrecht, onder leiding van hoofdbibliothecaris Bas Savenije.

Uitnodigende gebouwen

De toer langs nieuwe en gerenoveerde of te renoveren bibliotheekgebouwen als aanloop tot het seminarie, is een uitstekende smaakmaker. Jammer genoeg moet je voor het totale pakket een volledige week voorzien, wat niet altijd mogelijk is. Op het programma stonden de Bibliothèque des Sciences Humaines op de Solbosch campus van de ULB, de Antwerpse openbare bibliotheek Permeke, de bibliotheek van het Modemuseum in Antwerpen, de Universiteitsbibliotheek Gent, de Campusbibliotheek Arenberg Leuven, de Stadsbibliotheek van Maastricht, ook Centre Céramique genoemd, en de Universiteitsbibliotheek Maastricht².

De ruimte vertolkt de missie

Er is niet langer sprake van het neerzetten van een bibliotheekgebouw, maar van het creëren van kwaliteitsvolle bibliotheekruimte³. In de bibliotheek van de 21ste eeuw worden naast het gedrukte boek en tijdschrift en de toegang tot elektronische bronnen, allerhande faciliteiten aangeboden die een stimulerende leeromgeving creëren. De bibliotheek is een leercentrum, waar je informatie zoekt, waar je collega's studenten en onderzoekers ontmoet, waar je samen werkt en discussieert.

Het seminarie had plaats in de Universiteitsbibliotheek Utrecht, die in september 2004 openging. Het gebouw vormt het centrum van de campus De Uithof en is een ontmoetingsplaats met auditorium, cafetaria en winkeltjes⁴. Die integratie van diverse ondersteunende en van stilte- en meer geluidsintensieve functies vereist meer flexibele gebouwen. Flexibiliteit, het creëren van mogelijkheden, vormt ook de kern van de tien geboden van architect Hendy Faulkner-Brown⁵, de eerste spreker die onder andere tekende voor de Hallward Library van de University of Nottingham.

Tina Hohnmann zette de huidige trends in bibliotheekontwerp op een rij: toegang tot informatie, gebruikersondersteuning door bijvoorbeeld een goede bewegwijzering, de mogelijkheid tot communicatie, een aangename werkomgeving, een inspirerende atmosfeer. Als voorbeelden toonde zij de Dresden and Göttingen State and University Library,

de Seattle Public Library en de Londense Idea Stores. De 'oomph'-factor, zo vatte Andrew McDonald de kwaliteiten van een goede leeromgeving samen, of die in een nieuwe of in een opgeknapt ruimte is ingericht⁶. Het onvertaalbare oomph drukt zowel het wezen van de universiteit uit als de fascinatie van de gebruiker.

Nooit eerder zag ik scherper de noodzaak om onze opdracht grondig te durven herdenken, als hier door de bril van de architecten.

Afgewerkte projecten

Het Informations-, Kommunikations- und Medienzentrum van de Brandenburgische Technische Universität Cottbus is een opvallende constructie met binnenin een gedurfd kleurgebruik. Een visitekaartje van de faculteit Architektur, Bauingenieurwesen und Stadtplanung en een belangrijke aantrekkingspool voor de regio⁷. Het project van ongeveer 30 miljoen euro (28 milj. voor het gebouw, 1,9 milj. voor de uitrusting) integreert de bibliotheek met een multimedia-centrum en het computercentrum.

In Praag werd voor de bibliotheek van de Academy of Sciences in de hal van de Czech Savings Bank een studieruimte ingericht met aansluitend een kleine handboekencollectie. Er is ook een computerruimte met toegang tot catalogi en databanken⁸. Een stijlvolle integratie van oud en nieuw, de gouden stad waardig.

De indrukwekkende glaskoepel van de bibliotheek van het Rechtswissenschaftliches Institut van de Universität Zürich, waarin een systeem van thermische energie gecombineerd met luchtverversing is ingebouwd, kan symbool staan voor de bijzondere aandacht die bij de renovatie van dit gebouw werd besteed aan een efficiënt energiebeheer⁹. Ook voor andere aspecten staat een milieuvriendelijke aanpak centraal. Zo was er een energieaudit, was er een akoestisch onderzoek, wordt er regenwater opgevangen... Kan het anders dan dat dit gebouw werd ingewijd onder het motto 'der Himmel ist eine Bibliothek'.

In Oxford werden vier kleinere collegebibliotheken gerenoveerd om een oplossing te bieden voor de nood aan meer lezersplaatsen, aan een aangepaste technische infrastructuur en aan meer ruimte voor de boeken¹⁰. Alison Wilson besloot dat de projecten aantonen dat bibliotheken nog steeds het hart van de colleges zijn.

Geplande projecten

Het meest in het oog springende project is het leercentrum van de Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL), uitvoerig voorgesteld op een webpagina 'Building the future of learning'¹¹. De aanzet ertoe werd gegeven door

Mel Collier, in het kader van een consultancyopdracht. De missie van het leercentrum wordt vertaald in het concept van het gebouw: "With the Learning Center, the notion of central library disappears, leaving in its place a more modern concept of network of services and libraries, collaborating in the task of supplying documents and assisting in the access to information resources". In het complex worden ook de University Press, een language training shop, een wetenschapswinkel, een boekhandel en cultuurshop, en een pedagogisch en leercentrum gehuisvest. Ook hier wordt een zo groot mogelijke flexibiliteit betracht, om nieuwe initiatieven waarvan de aard en de ruimtebehoeften nu nog niet duidelijk zijn, later te kunnen integreren. Voorts werden als belangrijke aandachtspunten genoemd: de functionele relaties tussen de diensten (horizontaal en verticaal), veiligheid van de collecties en materialen, onderhoud van het gebouw en de omgeving, verschillende niveaus van leesbaarheid van het gebouw, specifieke doelstellingen voor de diensten.

In september 2005 keurde de Raad van Bestuur van de UGent de restauratie van de Boekentoren goed. Hoofdbibliothecaris Sylvia Van Peteghem bracht onder het motto 'Never say never' het relaas van haar zoektocht naar aandacht en middelen voor de restauratie van het schitterende gebouw van Henry van de Velde. Als een soort deus ex machina werd Mr. Singer, die de archieven over de boekentoren kocht en ze deponeerde bij de Koninklijke Academie¹², de drijvende kracht achter het restauratiedossier. Bewustzijn, netwerking, zichtbaarheid en actie zijn de hoekstenen van het verhaal dat dankzij een flinke dosis humor en doorzettingsvermogen een gunstige wending kreeg¹³.

De hoofdvestiging van de Bibliotheek Wageningen UR wordt geïntegreerd in het Forum, 'de centrale plek waar student, docent en onderzoek elkaar fysiek ontmoeten'. De nieuwbouw is volop aan de gang en het was niet mogelijk om met de grote groep seminaristen de bouwwerken te bezoeken. De website nieuwbouw maakt dit alvast ruim goed¹⁴. Daar valt bijvoorbeeld te lezen dat met de realisatie van het Forumgebouw het aantal bibliotheeklocaties in Wageningen wordt teruggebracht van 20 naar 2.

Op de Rive Gauche met uitzicht op de TGB François Mitterand, wordt in het vroegere gebouw van de Grands Moulins de centrale bibliotheek van de Université Paris 7 – Denis Diderot ondergebracht, samen met verschillende andere diensten¹⁵. Dit project past in de bewuste keuze om een universiteit in de stad creëren, in harmonie met de sociale en economische omgeving, waarin de gebouwen mee het stedelijk weefsel vormen. Naast de Grands Moulins wordt ook de Halle aux Farines gerenoveerd en is er een nieuwbouw gepland.

Impressies

Bij wijze van besluit geven we hier de indrukken van Juliette Daniels, assistent projectmanager voor de afdeling Huisvestingsontwikkeling van de UVA; en van Ana Maria

Alves Pereira, bibliothecaris van de Wetenschapsfaculteit van de Universidade Nova de Lisboa¹⁶.

"Van de bezoeken aan gebouwen waren de openbare bibliotheek in Antwerpen en de universiteitsbibliotheek in Maastricht voor mij het meest inspirerend. De flexibiliteit o.a. door gebruik te maken van boekenkasten op wielen, overzichtelijkheid en kleurgebruik alsmede de manier waarop gebruikgemaakt was van de bestaande indeling van het gebouw - op de oprit voor auto's naar niveau 1 staan nu de OPC raadpleegcomputers - brachten mij op nieuwe ideeën. De levendigheid, de vele verschillende soorten studieplaatsen, de goede akoestiek en de flexibele werkplekken voor medewerkers in het Maastrichtse pand zijn voor mij een voorbeeld voor mijn eigen projecten. Tijdens het seminar in Utrecht bevestigden de gesprekken met collega's, zowel uit het bibliotheekveld als vanuit de architectuur en huisvestingsontwikkeling, dat een aantal problemen waar wij in Amsterdam mee worstelen, ook elders een rol spelen: de omvang van de open opstelling, het toegankelijk maken van de 'nieuwe' mediavormen, de typologie van werkplekken. In de 'nieuwe' landen in Oost-Europa wordt er vaak minder behoudend gedacht, en is er sprake van een rigoureuze aanpak dan in het 'gevestigde' West-Europa. Al met al ben ik opgefist vol ideeën teruggekeerd in Amsterdam waar eind 2006 de nieuwe bibliotheek voor de bijzondere collecties in twee gerestaureerde panden in het hart van het oude stadscentrum in gebruik genomen zal worden."

"Ik was onder de indruk van de uitstekende organisatie, de kwaliteit en het evenwicht van het programma. De keuze van de gastbibliotheek was uitstekend omwille van de opvallende architecturale stijl en de bibliotheek-technologie... De uitwisseling van ideeën met collega's van verschillende nationaliteiten en met andere professionele achtergronden heb ik bijzonder op prijs gesteld. Ik keerde enthousiast terug naar huis, klaar om betrokken te zijn bij het bouwproject in de Faculdade de Ciências e Tecnologia."

Katrien Bergé,
katrien.berge@bib.kuleuven.be

Noten

1. <http://www.zhbluzern.ch/LIBER-LAG/lagensb.htm>
De LAG organiseert tweejaarlijks seminars over de architectuur, bouw, verbouwing, inrichting en herinrichting van bibliotheken. Mittler, E. (ed.), Changing needs, changing libraries: documentation of new library buildings in Europe, LIBER Architecture Group seminar, Utrecht, The Netherlands 22 march-24 march 2006, Göttingen: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, 2006 (Göttinger Bibliothekschriften ; 34).
Biesbrouck, M.-F. (red.), Libraries as places: buildings for the 21st century. Proceedings of the Thirteenth Seminar of IFLA's Library buildings and equipment section together with IFLA's Public libraries section, Paris, France 28 July-1 august 2003. München: Saur, 2004 (IFLA Publications; 109).
2. <http://www.zkbluzern.ch/LIBER-LAG/lageps.htm#utrecht>, met een infocfiche voor elke bibliotheek en voor sommige bibliotheken ook een ppt-presentatie.
3. http://www.jisc.ac.uk/eli_learningspaces.html, Designing spaces for effective learning: a guide to the 21st century learning space design, JISC (downloadable pdf).
Powell, M., Designing library space to facilitate learning: a review of the UK Higher education sector, in: Libri, (2002) 52, p. 110-120.
4. <http://www.library.uu.nl/>
5. Faulkner-Brown, H., Planning and designing library buildings - the tuition of architects, in: Library buildings: preparation for planning, edited by Michael Dewe. - München: Saur, 1989; p. 51.
6. Mc. Donald, A., Space requirements for academic libraries and learning resource centres. - London: SCONUL, 1996.
7. <http://www.tu-cottbus.de/cms/IKMZ.934.0.html>.
8. <http://www.lib.cas.cz/eng/home.htm>; voor een virtueel bezoek

- aan de hal klikken op de foto op http://www.lib.cas.cz/eng/reference_services_new.htm.
9. <http://www.rwi.unizh.ch/bibliotheek/>.
  10. Corpus Christi College - Parker Library <http://www.corpus.cam.ac.uk/parker/index.php>; Pembroke College Library <http://www.lib.ox.ac.uk/libraries/guides/PEM.html>; Peterhouse - Ward Library <http://www.pet.cam.ac.uk/library/index.html>; Newnham College Library <http://www.newn.cam.ac.uk/nclcl/index.shtml>.
  11. <http://www.epfl.ch/Eindex.html>, met de PPT-presentatie die op de Liber conferentie werd getoond.
  12. <http://www.kvab.be/>, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten.
  13. <http://lib.ugent.be/>, met info over steunacties voor de Boekentoren.
  14. <http://www.deborn.wur.nl/>.
  15. <http://www.sigu7.jussieu.fr/PRG/projet.html>.
  16. <http://www.uva.nl/> en <http://www.fct.unl.pt/>.

Van ISAAR(CPF) naar AGB: de vertaling van een internationale archiefnorm

Antwerpen, 28 april 2006

In het AMVC-Letterenhuis werd de Nederlandse vertaling van ISAAR(CPF)¹ voorgesteld: de Internationale Norm voor Archivistische Geautoriseerde Beschrijvingen van Organisaties, Personen en Families, zoals de norm nu in mooi Nederlands heet. Erika Hokke van de Nederlandse Archief-school overhandigde het eerste exemplaar van de vertaling aan Leen Van Dijck, gastvrouw van deze studiedag. Hokke vormde samen met Peter Horsman (Archiefschool) het Nederlandse deel van het vertaalverband. Aan Vlaamse zijde werkten namens de werkgroep Automatisering van de VVBAD mee aan het project: Peter Heyrman (Kadoc), Marc Nelissen (KU Leuven) en Willem Vanneste (Stadsarchief Antwerpen). Het vertaalverband had al eerder zijn sporen verdiend met de vertaling van die andere belangrijke archiefnorm: ISAD(G)². Die gemeenschappelijke ervaring betekende nog niet dat het vertaalverband het over alle keuzes gemakkelijk eens werd. Zo is het begrip 'authority records' het voorwerp geweest van een heuse vertaalstrijd. Dat bleek uit de schermutselingen en achterhoedegevechten die de leden van het vertaalverband nog op de presentatie van de vertaling voerden. Tevergeefs, want op het einde van de dag sprak iedereen, vertalers én publiek, vlotjes over de AGB. Of dát de bedoeling was, is nog maar de vraag.

Maar met de overhandiging van het eerste exemplaar zitten we al meteen aan het einde van een boeiende studiedag. Die begon met een uiteenzetting van Herman Coppens over de norm. Coppens maakte deel uit van het Committee on Descriptive Standards van de Internationale Archiefraad. Dat comité verzorgde de tweede editie van ISAAR(CPF). Hij wees erop dat de standaardisering overgewaaid komt uit de bibliotheekwereld, waar het begrip 'authority records' zo ingeburgerd is dat er over vertaling zelfs niet meer nagedacht wordt. Maar vertaling is essentieel als we willen dat een norm ingeburgerd raakt. Zo wordt volgens Coppens ISAD(G) in het Nederlandse taalgebied sinds de publica-

tie van de vertaling steeds meer geïmplementeerd. Zowel ISAD(G) als ISAAR(CPF) zijn echte archiefnormen, opgesteld met respect voor het structuur- en het bestemmingsbeginsel en bijgevolg met de nodige aandacht voor de beschrijving van de archiefcontext, zodat ze ook gemakkelijk in het archiefwezen aanvaard worden. ISAAR maakt een uniforme beschrijving van archiefvormers mogelijk. De norm bestaat uit vier onderdelen:

- identiteit, met aandacht voor de naamgeving van de archiefvormer;
- beschrijving, met onder meer een historisch overzicht en aandacht voor 'functies, beroepen en activiteiten'; een onderdeel dat volgens Coppens verder uitgewerkt zou mogen worden;
- relaties, bijvoorbeeld met andere archiefvormers;
- beheer van de beschrijving.

"Archivistisch beschrijven is het representeren van context, structuur en inhoud van het archief", zo stelde Peter Horsman in zijn theoretische bijdrage. ISAD(G) geeft een leidraad voor het beschrijven van structuur en inhoud, ISAAR(CPF) voor de context. Horsman confronteerde de beide normen met een theoretisch model voor de context en stelt vast dat ze samen een vrij volledig beeld bieden. Hij maakt wel de bedenking dat de normen opgesteld zijn voor het beschrijven van statische archieven. De invloed van technologie op het beheer van dynamische archieven is groot, maar wordt niet gevat door ISAD(G) of ISAAR(CPF).

Na de theorie was het tijd voor een pauze, en dan voor de praktijk. Jan Corthouts stelde Agrippa voor, de databank-inverbouwing van de gastinstelling. Aan de hand van scherm-afdrucken overliep hij de implementatie van ISAAR(CPF) in de nieuwe versie van Agrippa. Daarin zijn alle onderdelen van de norm opgenomen. Corthouts liet zien hoe er met de presentatie van de gegevens gespeeld kan worden. Wie de databank raadpleegt, krijgt de inhoud uit het veld 'relaties' aangeboden in de rubriek 'functies, beroepen en activiteiten'. Dat Louis Paul Boon een medewerker was van het dagblad Vooruit is volgens ISAAR(CPF) een relatie, maar een bezoeker van het Letterenhuis zal die informatie inderdaad eerder bij zijn functies en beroepen verwachten.

Ook in de voorbeelden die Peter Heyrman liet opnemen in de documentatiemap, blijkt dat er met de presentatie van de gegevens gespeeld kan worden. Heyrman stelde ODIS³ voor, de databank voor Intermediaire Structuren in Vlaanderen in de 19de en 20ste eeuw. Net als bij Agrippa werd gekozen voor een volledige implementatie van de norm. ODIS is immers een onderzoeksdatabase met een encyclopedisch opzet.

Dat het ook anders kan, liet Willem Vanneste zien. Het Stadsarchief Antwerpen is bezig met de implementatie van de norm in eFloris, het documentbeheerssysteem van het Stadsarchief Antwerpen. Het is de bedoeling dat in de toekomst voor elke (nieuwe) archiefvormer een ISAAR-fiche